

İran Mitolojisi Üzerine Bir Okuma: Sîmîn Dânişver'in Sevûşûn Adlı Romanı

Evaluating Iranian Mythology: An Analysis of Simin Daneshvar's *Savushun*

Melek GEDİK¹

¹Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ardahan, Türkiye

ORCID: M.G. 0000-0002-9374-0889

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Melek GEDİK (Arş. Gör. Dr.),

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ardahan, Türkiye
E-posta: meleggedik@ardahan.edu.tr

Başvuru/Submitted: 07.02.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:
17.02.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:
06.04.2021

Kabul/Accepted: 02.06.2021

Atf/Citation: Gedik, Melek. "İran Mitolojisi Üzerine Bir Okuma: Sîmîn Dânişver'in Sevûşûn Adlı Romanı". *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 39 (2021), 127-145.
<https://doi.org/10.26650/jos.2021.875884>

öz

Mitoloji, dünya edebiyatında olduğu gibi İran edebiyatında da çoğu yazarın eserini üretirken kaynak olarak başvurduğu veya bizatihi çalıştığı bir alandır. Özellikle İran edebiyatında modern dönemde kaleme alınan romanlarda yer yer mitolojinin izleri görülmektedir. Bu bağlamda, Sîmîn Dânişver'in yazdığı ve mitolojik unsurları da barındıran *Sevûşûn* adlı tarihi romanın modern İran edebiyatının dikkat çeken eserlerinden olduğu düşünülmektedir. Sevûşûn, yirmi üç bölümden oluşmakta olup, İkinci Dünya Savaşı yıllarında İngilizlerin, Şiraz'ı işgal etmesinin ardından yaşanan siyasal, kültürel ve toplumsal olayları anlatmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere, romanın kurgusunda Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinde yer alan Siyâvuş efsanesinden esinlenilmiştir. Eserin başkişisi Yusuf varlıklı, halkının çıkarlarını düşünen ve şehrinin yabancıların tahakkümü altına girmesinden son derece rahatsızlık duyan ve bu durumla mücadele eden biridir. Bu yönden değerlendirildiğinde, *Şâhnâme*'de betimlenen Siyâvuş ile benzerlikler göstermektedir. Ayrıca, Yusuf'un eşi Zeri ve oğlu Husrev de yine *Şâhnâme*'de yer alan Ferengis ve Keyhusrev gibi mitolojik karakterlerle ortak özelliklere sahip diğer roman kişileridir. Bu çalışmada, *Sevûşûn* romanında yer alan karakterlerin *Şâhnâme*'de geçen mitolojik karakterlerle benzer yönleri incelenecek, ilaveten romanda geçen mitolojik unsurların neler olduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Mitoloji, İran, Sîmîn Dânişver, Sevûşûn

ABSTRACT

In Iranian and world literature, authors refer to mythology in creating their works. Particularly, in Iranian literature, traces of mythology can be observed in modern novels. Hence, in this context, the historical novel *Savushun*, written by Simin Daneshvar and containing mythological elements, is considered as one of the most remarkable works in modern Iranian literature. It comprises 23 chapters and describes the political, cultural, and social events that occurred after the British invasion of Shiraz during the Second World War. The title of this novel indicates that this work of fiction is inspired by the legend of Siyavush in the epic poem "Shahname" by Ferdowsi. Yousef, the protagonist of *Savushun*, is a wealthy man who cares about people's interests and is extremely uncomfortable with the foreign domination in his country and struggles with this situation, thereby demonstrating similarities with the character Siyavush in "Shahname."

In addition, Yousef's wife, Zari, shares similarities with Faranges, and his son, Khosrow, shares common features with the mythical character Kay Khosrow. In this study, we thus identify similarities between the characters in *Savushun* and mythical characters, in addition to some of the mythological elements revealed in the novel.

Keywords: Mythology, Iran, Simin Daneshvar, Savushun

EXTENDED ABSTRACT

Contemporary Iranian writers have benefited from mythology while expressing the political and social events of their time. Political and social developments that occurred in Iran between 1332/1357 and 1953/1978 are also reflected in the country's literature. Owing to the various censorship regulations implemented during the rebellion of the 28 Mordad in 1332 and the overthrow of Mossadegh, authors used mythology in their works to address political and social issues. At the same time, the rise of foreign domination in the country prompted the authors to illustrate mythological heroes and events in their works. In doing so, the authors wanted to reinforce their national and cultural values to fight the oppression of foreign powers. Among such authors, Simin Daneshvar garnered attention for her novel *Savushun*. In this novel, which is based on the political, cultural, and social events that occurred after the British occupation of Shiraz during the Second World War, Daneshvar adapts the legend of Siyavush in the epic poem "Shahnama" by Ferdowsi to the period of her novel to address political events, such as the 28 Mordad 1332 rebellion and overthrow of Mossadegh, using symbolic language. In "Shahnama," Siyavush is the son of Kavush, who ruled Eastern Iran before Kay Khosrow and was killed during the Iran-Turan wars. Siyavush grows up with Rostam, who takes him to his father. Meanwhile, Soudabeh, Kavush's wife, falls in love with her stepson, Siyavush. Owing to her unrequited love, Soudabeh accuses Siyavush of treason, along with his father. Siyavush walks through fire to prove his innocence and joins a large army to fight against Afrasiyab. However, Afrasiyab wishes to make peace with Siyavush. Kavush, rejecting the peace offered by Afrasiyab, reproaches his son via a letter, who consequently joins Afrasiyab. To express his approval of Siyavush's alliance, Afrasiyab offers his daughter, Faranges, to Siyavush in marriage. However, Garsevez, envious of Siyavush, provokes Afrasiyab to kill Siyavush by beheading him. Many years later, Siyavush's son, Kay Khosrow, returns to Iran from Turan, and after defeating his half-brother, Fereborz, becomes the King, as the heir of his grandfather, Kay Kavus. Finally, Kay Khosrow kills Garsevez and Afrasiyab to avenge his father's death. Yousef, who is one of the main characters in Daneshvar's novel, represents Siyavush from "Shahnama." Similar to Siyavush, Yousef is a brave, combative, and powerful character who resists cruelty and injustice. Other similarities between Siyavush and Yousef are Yousef's son, who is named Khosrow, and his father's wife, who is named Soudabeh. Moreover, similar to Siyavush, Yousef is also unjustly killed in *Savushun*. Although the legend of Siyavush is not a mythological phenomenon, it shares similarities with the story of Prophet Joseph. Prophet Joseph, who was disposed of by his brothers, was considered to be reborn when he became

a major force in Egypt. Based on his similarities with Siyavush, Yousef, who was exposed to the evil deeds of Afrasiyab, can be observed to be struggling against foreign domination in his country, similar to Sir Jent Zinger. In addition, Zari, who is one of the characters in the novel, symbolizes Faranges, who is the daughter of Afrasiyab and wife of Siyavush. Zari is an educated woman devoted to her family, who visits prisons and mental hospitals. In the past, Zari wanted Yousef to avoid political issues and protect her family from danger, despite her decisive stance, especially during her school years. Meanwhile, Melik Sohrab, one of the chiefs of Qashqai in *Savushun*, represents King Sohrab, another hero in “Shahnama.” In Daneshvar’s novel, Sohrab is deceived by Sir Jent Zinger, similar to Sohrab in “Shahnama,” who is tricked by Afrasiyab, and asks Yousef to sell his products to them. Moreover, King Rostam in *Savushun* is the brother of King Sohrab and represents Rostam, one of the heroes in “Shahnama.” However, unlike his brother, King Sohrab, King Rostam has a calm nature, making Yousef trust him more than Sohrab. In the novel, Khosrow is seen as the character who continues Yousef’s struggle, and Shabdiz, who is Khosrow’s horse in “Shahnama,” appears as Sahar, a symbol of enlightenment. The novel also emphasizes several mythological elements, such as a dragon, which is a mythical creature with two large crocodile-shaped wings that breathes fire from its mouth and is believed to protect underground treasures. In *Savushun*, Sir Jent Zinger, who is an English spy and sells sewing machines, is compared to a dragon who swallows Yousef and his horse. Furthermore, in mythology, emeralds can blind dragons, and in the novel, Yousef’s eyes are described as resembling Zari’s emerald earrings, whereas the occupying forces against the militants are likened to a dragon, which points to a strong and resolute stance. In addition, the Esteghlal Tree in *Savushun* represents the persiyavushan plant in the legend of Siyavush. In Iranian mythology, the Zolf Tree represents mourning, and in *Savushun*, Zari sees this tree in her dream after hearing the news of Yousef’s death; another tree mentioned in the novel is the Touba Tree, which is believed to be found in heaven. Simin Daneshvar left a permanent work on Iranian literature with her novel *Savushun*, in which she describes the effects of the 28 Mordad rebellion and internal turmoil in the country using a symbolic language through mythological elements. The author served as a bridge between the past and her period by establishing a connection between the characters in “Shahnama” and the characters in the novel.

Giriş

Mitolojik unsurların, çoğu sanat dalına olduğu gibi edebiyata da nüfuz ettiği bilinmektedir. Sürrealist, ekspresyonist ve psikolojik romanların, hatta büyülu gerçeklik ve postmodernizm akımlarının hâkim olduğu birçok edebî eserin incelenmesinde mitolojiye ihtiyaç duyulmaktadır.¹ Bu bağlamda Tökel'in, "*sanatkârlar, anlam derinliği yaratmak, söylenileni daha büyülu bir dil ve üslup içinde muhataba sunmak, az söz ile derin ve gizemli bir mana alemi kurmak, okuyucuya tesiri daha geniş bir çağrışımlar dünyası hazırlamak, metnin evrensel ve çağlar ötesi anlam yoğunluğunu tesis etmek vb. amaçlarla mitlere başvurmaktadır.*"² şeklindeki ifadesiyle eserlerin incelenmesinde mitolojiye duyulan ihtiyaç belirtilmektedir. Her bir yazar, romanında mitolojiyi kendi düşüncesine ve yaşadığı dönemin toplumsal yapısına göre kurgulamaktadır. Ayrıca Âbidîni'nin "*mitolojiler yeniden inşa edilirken, zamanın gereğince yeni anlamlar kazanır, hayatın çeşitli temalarının yorumunu üstlenir ve genellikle aydın çevreye egemen olan duyguların, arzuların rengine bürünürler.*"³ yorumundan hareketle her yazarın, romanında mitolojiyi kendi düşüncesine ve yaşadığı toplumun yapısına göre kurguladığı da söylenebilir.

Mitoloji, birçok yazar için siyasal, toplumsal ve kültürel anlamda yaşanan olaylarda düşüncelerini ve sorunlarını dile getirmede önemli bir araç olmuştur. Yazarların bu tutumu Fuzuli Bayat'ın ifade ettiği gibi "*her geçen gün farklılaşan ve kökleri unutilan, kültür ortaklığı mefhumunun yitirildiği bir zamanda, insanların daha sistemli, kurallara sahip çıkan milletlerin dönemine dönmek, kısacası kökene dönmek istemeleri mitolojiye rağbetin en önemli kanıtıdır*"⁴ şeklinde açıklanabilir. Çağdaş İran yazarları da bu anlamda köklerine dönme düşüncesiyle eserlerini kaleme alırken mitolojiye gereksinim duymuşlardır. Çağdaş İran edebiyatında mitolojilerin yeniden inşası hş. 1320-1332/m. 1941-1953 yılları arasında daha çok siyasal amaçlı olmakla birlikte hş. 1333-1341/m. 1954-1962 yıllarında mitolojiye yönelim gerçeklerden bir tür romantik kaçış olarak nitelendirilmektedir.⁵ Bu bağlamda, İran'da hş. 1332/1357-1953/1978 yılları arasında meydana gelen siyasal ve toplumsal olaylar edebiyata da yansımış; yaşanan bu olaylar karşısında mitolojik kahramanlara öykünerek halkı mücadele yolunda cesaretlendirmek isteyen yazarlar, mitolojinin edebiyattaki işlevselliğinden yararlanmışlardır. Zira 28 Mordad 1332 ayaklanması ve Musaddik'in devrilmesiyle birlikte ülkede ortaya çıkan baskı ve sansür uygulamasıyla yazarlar, siyasal ve toplumsal konularda doğrudan eleştiri yapmak yerine farklı yollar benimsemişlerdir. Yazılarını ya sembolik bir dil kullanarak ya farklı edebî akımlara yönelerek ya da mitolojik unsurlarla bezeyerek kaleme almışlardır. Ayrıca ülkede yabancı devletlerin sömürgecilik faaliyetlerinin artmasıyla birlikte aydın ve yazarlar eserlerinde kültürlerinin mirası olan mitolojik olaylara ve kahramanlara yer vermeye başlamışlardır. Zira

1 Ebu'l Kâsım İsmâilpür, *Ostûre, Beyân-i Nemâdîn*, Tahran: İntişârât-i Surûş, hş. 1387/m. 2008, s. 16.

2 Dursun Ali Tökel, "Sanat ve Edebiyatın Kaynağı olarak Mitler", *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2001), s. 77.

3 Hasan Mir Âbidîni, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı I*, çev., Derya Örs, Ankara: Nüsha Yayınları, 2002, s. 258.

4 Fuzuli Bayat, *Mitolojiye Giriş*, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2019, s. 133.

5 Mir Âbidîni, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı I*, s. 258.

“bir toplum yalnızca içeriden veya dışarıdan yıkılmakla tehdit edildiği sırada kendi kimliğinin köklerine ve kaynaklarına geri dönmek zorunda kalır.”⁶ Yazarların bu yönelimleri eserlerine estetik bir yön kazandırırken, aynı zamanda toplumun millî duygularının harekete geçmesine de olanak sağlamıştır.

İran edebiyatında mitolojinin modern çağa yoğun biçimde uyarlandığını, yazarların kendi düşüncelerini ve toplumsal sorunları dile getirdiklerini ve kültürel değerlerini anımsadıklarını hş. 1332-1357 (m.1953-1978) yıllarını kapsayan dönemde yayımlanan eserlerde görmek mümkündür. Bu eserler arasında Takî-yi Muderrisi'nin *Yekulya ve Tenhâyi-yi Ū* (hş. 1334/m. 1955) ve Behrâm Sâdikî'nin *Melekût* (hş. 1340/m. 1961) adlı romanları bu alandaki önemli örnekler olarak kabul edilebilir. Her iki yazar da bahsi geçen eserlerde Tevrat'taki efsanelerden esinlenmişlerdir. İlaveten Mahmûd İ'timâdzâde de *Mohre-i Mâr* (hş. 1344/1965) ve *Şehr-i Hodâ* (hş. 1349/m. 1970) adlı öykü mecmularında yine efsane ve mitolojiden faydalanmıştır.

Mitolojinin izlerine rastladığımız bir başka önemli eser de İran edebiyatının önde gelen yazarlarından Sîmîn Dânişver tarafından kaleme alınan *Sevûşûn* romanıdır. Dânişver, romanın kurgusunda mitolojik kahramanlardan ve unsurlardan faydalanarak, yaşadığı dönemin siyasal ve toplumsal durumunu kendine has biçimiyle yansıtmıştır. Yazar mitolojinin sembolik ve etkileyici diliyle romanını kurgularken *Şâhnâme*'deki mitlerden beslenmiş ve eseri aracılığıyla halkın düşüncelerine tercüman olmuştur.

Ayrıca “hiçbir metin üretici, üreteceği metnin konusu, biçimi ve metinde kullanacağı biçem ile ilgili bir bilgi birikimine sahip olmadan yeni bir metin üretmeyecektir. Bu birikimini de daha önce okuduğu metinlerden edinecektir. Dolayısıyla ürettiği metinde önceki metinlerin izleri kaçınılmaz olacaktır.”⁷ söyleminden hareketle doğrudan bir metinlerarasılık örneği olduğu düşünülen ve bu bağlamda başlığının da yoğun bir çağrı işlevi taşıdığı görülen *Sevûşûn* üzerine yapılacak olan bu çalışmada, roman hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra metinlerarasılık bağlamında mitolojik unsurları barındıran Firdevsî'nin *Şâhnâme* adlı eserindeki olgu ve olaylar karşılaştırılarak, romanda geçen mitolojik unsurlar, kişiler ve sembollerden hareketle mitoloji ve metnin yapısı arasındaki ilişki irdelenecektir.

1.1. Sîmîn Dânişver

İran edebiyatının öne çıkan isimlerinden Sîmîn Dânişver, hş. 1300 (m. 1921) yılında Şiraz'da dünyaya gelmiştir. Babası doktor ve annesi ressam olan Dânişver, ilk ve orta öğrenimini bir İngiliz okulu olan Mihrâyîn'de tamamlamıştır. Lisans eğitimine Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde devam etmiştir. Babasının ölümüyle iş hayatına giren Dânişver, Tahran radyosunda çalışmış ve İran gazetesinde ‘meçhul Şirazlı’ lakabıyla makaleler kaleme almıştır. Hş. 1327 (m. 1948) yılında on altı kısa öyküden oluşan ilk mecmuasını *Âteş-i Hâmûş (Sönmüş Ateş)*

6 Mir Âbidîni, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı I*, s. 257.

7 Soner İşimtekin, Gülşen Torusdağ, *Furûğ Ferruhzâd Öyküleri Üzerine Metindibilimsel Çözümleme*, İstanbul: Demavend Yayınları, 2018, s. 68.

adıyla yayımlamıştır.⁸ Bu öykülerden bazılarında geçmişte *Keyhân* gazetesi, *Bânû* ve *Umîd* gibi dergilerde yer verilmiştir. Bediüzzaman Fîrûzânfer danışmanlığında “İlmu'l Cemâl ve Cemâl Der Edebiyât-i Fârsî Tâ Karn-i Heftom” adlı doktora tezini hş. 1328 (m. 1949) yılında tamamlamıştır.⁹

İran edebiyatının dikkat çeken yazarlarından Celâl Âl-i Ahmed ile evlendikten sonra Fulbright bursuyla post doktora eğitimi için Amerika'ya gitmiştir. Orada Yaratıcı Yazarlık Merkezi'nin Başkanı Wallace Stegner'in derslerine katılarak öykü yazma teknikleri ve öykünün yapısı hakkında birçok bilgi edinmiştir. İngilizce kaleme aldığı birkaç öyküsü *Pacific Spectator* dergisinde yayımlanmıştır. Stanford Üniversitesi'nde iki yıl boyunca öğrenim gören yazar, estetik ve sanat psikolojisi üzerine araştırmalar yapmış, İran'a döndükten sonra Güzel Sanatlar okulunda göreve başlamıştır.¹⁰ İran edebiyatına kalıcı eserler bırakan yazar, 2012 yılında hayatını kaybetmiştir.

Eserleri arasında *Âteş-i Hâmûş* (*Sönmüş Ateş*) (hş. 1327/ m. 1948), *Şehrî Çûn Behişt* (*Cennet Gibi Bir Şehir*) (hş. 1340/ m. 1961), *Sevûşûn* (hş. 1348/ m. 1969), *Çihil Tûtî* (hş. 1351/m. 1972), *Be Ki Selâm Konem* (*Kime Selam Vereyim?*) (hş. 1359/ m. 1980), *Şâhkârâhâ-yi Ferş-i İrân* (*İran Halısının Şaheserleri*) (hş. 1359/ m. 1980), *Gurûb-i Celâl* (*Celâl'in Batışı*) (hş. 1360/m. 1981), *Cezîre-i Sergerdânî* (*Avarelik Adası*) (hş. 1372/ m. 1993), *Ez Perendehâ-yi Muhâcir Bepors* (*Göçmen Kuşlara Sor*) (hş. 1376/m. 1997), *Sârbân Sergerdân* (*Kervancı Avare*) (hş. 1380/ m. 2001) bulunmaktadır. Dânişver'in çeviri eserleri de mevcuttur: Çehov'dan *Duşmenân* (*Düşmanlar*) (hş. 1328/m. 1949) ve *Bâğ-i Âlbâlû* (*Vişne Bahçesi*) (hş. 1331/m. 1952), Bernard Shaw'dan *Serbâz-i Şokolâtî* (*Çikolata Asker*) (hş. 1328/m. 1949), Arthur Schnitzler'den *Beatrice* (hş. 1332/m. 1953), Nathaniel Hawthorne'dan *Dâğ-i Neng* (hş. 1333/m. 1954), Alan Paton'dan *Benâl Vatân* (*Ağla Vatan*) (hş. 1351/m. 1972), William Saroyan'dan *Komedî-yi İnsânî* (*İnsanlık Komedi*) (hş. 1333/m. 1954), Harold Corland'dan *Hemrâh-i Âftâb* (*Güneşle Birlikte*) (hş. 1337/m. 1958).

1.2. Sevûşûn'a Dair

İran edebiyatına birçok eser kazandıran Sîmîn Dânişver, hş. 1348/ m. 1969 yılında yayımlanan *Sevûşûn* adlı romanıyla üne kavuşmuştur. İran'da birçok eleştirmen ve edebiyat tarihçisi roman hakkında olumlu eleştirilerde bulunmuşlardır. Yazarın edebî biçiminin ve

8 Muhammed Rızâ Rûzbih, *Edebiyât-i Muâsır-i İrân* (*Nesr*), Tahran: Neşr-i Rûzgâr, hş. 1381/m. 2002, s. 83; Hurmuz Rahîmîyân, *Edvâr-i Nesr-i Fârsî Ez Meşrûtiyet Tâ İnkılâb-i İslâmî*, Tahran: Sâzmân-i Mutâlae ve Tedvîn-i Kutub-i Ulûm-i İnsânî-yi Dânişgâhâ, hş. 1384/m. 2005, s. 190

9 Hûşeng Gulşîrî, *Cedâl-i Nakş Bâ Nakkâş Der Âsâr-i Sîmîn Dânişver*, Tahran: İntişârât-i Nilûfer, hş. 1376/m. 1997, s. 155; Muhammed Cafer Yâhakkî, *Çûn Sebû-yi Teşne*, Tahran: İntişârât-i Câmî, hş. 1377/m. 1998, s. 209; Hasan Çiftçi, Esengül Uzunoğlu Sayın, “Sîmîn-i Dânişver'in Sokağın Geçmiş Adlı Hikayesinin İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58 (2017), s. 62; Gülsüm Cemile Gökteke, “Sîmîn Dânişver'in “Kime Selam Vereyim?” Adlı Hikâye Mecmuasında Bulunan Hikayelerinde Kadın İmgesi”, *Doğu Araştırmaları*, 19/1 (2019), s. 79.

10 Mîno Muhsînî, “Sîmîn Dânişver Evvelin ve Bercesteterin Nivîsende-i Zen Der Pehne-i Edeb-i Fârsî”, *Mâhnâme-i Gozâriş*, 163 (hş. 1384/m. 2005), s. 58.

Sevûşûn'un öneminin daha iyi anlaşılması amacıyla bu edebiyatçıların görüşlerini aktarmak yeterli olacaktır. Bu bağlamda, Dânişver'i 'postmodern Şehrâzâd' olarak nitelendiren Huseyn Pâyende, yazarın bu eserinin, *Bûf-i Kûr*'dan sonra en çok okunan roman olduğunu söylemektedir.¹¹ Mir Âbidîni ise eseri "İran anlatı yazarlığı tarihinde yeni bir dönemin başlatıcısı" olarak kabul etmektedir.¹² Cafer Yâhakkî *Sevûşûn*'un İran'da kadın yazarların yaygınlaşmasında ve sağlam bir yer edinmelerinde önemli bir payı olduğunu belirtmektedir.¹³ Asgerî'ye göre de, Simîn Dânişver, *Sevûşûn* adlı romanıyla hakkında oluşan, eşi Celâl Âl-i Ahmed'in gölgesinde kaldığı düşüncesini ortadan kaldırma ve bağımsız bir kimliğe sahip olma yolunda ilk adımını atmıştır.¹⁴ Ayrıca İran edebiyatında önemli bir yere sahip olan eser, Başar tarafından *Siyâvuş'un Ölümü -Sevûşûn*¹⁵ adıyla Türkçeye kazandırılmıştır.

Sevûşûn'da, yazar aslında Musaddık'ın yabancı güçlerle mücadelesine ve 28 Mordâd ayaklanmasına göndermede bulunmaktadır. Roman karakterlerinin, özellikle Yusuf'un İngilizler karşısındaki direnişi Musaddık'ın petrolün millileştirilmesindeki çabalarını akla getirmektedir. Simîn Dânişver, Huşeng Gulşîri ile gerçekleştirdiği röportajında "...*Ben Yusuf'u 29 Mordâd'da öldürdüm. Amacım Musaddık'ın devrildiği 28 Mordâd ayaklanmasıydı... Bunu yalnızca Celâl anladı ve onu değiştirmemi söyledi*" diyerek bu öykünmeyi açık şekilde dile getirmektedir.¹⁶

Roman, II. Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin, İran'ın Şiraz şehrini işgal etmelerinin ardından meydana gelen siyasi, kültürel ve toplumsal olayları konu almaktadır. Anlatı, Yusuf ve eşi Zerî'nin de katıldığı valinin kızının nikâh töreniyle başlar. Hikâye anlatıcısı Zerî, Şiraz'da ailesi ve eşinin kız kardeşi ile hizmetçileri olan büyük bir evde yaşar ve ailesinin huzuru için çabalar. Yusuf, aydın görüşlü, eğitilmiş, varlıklı, ülkesine ve değerlerine düşkün, ülkesindeki yabancılardan rahatsızlık duyan, bu sebeple İngilizlerle ve hükümetle arası iyi olmayan biridir. Valinin, yabancılara (İngilizlere) erzak satması yönündeki isteğine rağmen daima halkını düşünür ve bu konuda ısrarcı davranır. Nikâh töreninde yer alan davetlilerden İngiliz yanlısı, dikiş makinesi satıcısı ve on yedi yıldır Şiraz'da yaşayan Sir Cent Zinger, Yusuf'u, mahsullerini İngilizlere satması için razı etmeye çalışır. Yusuf'a bu konuda baskı yapan diğer bir kişi de vekillik sevdasında olan ve bu sebeple İngilizlere hizmet eden kardeşi Ebu'l-Kâsım Hân'dır. Yusuf'un, kardeşi ve yabancılar karşısındaki direnişi Zerî'yi huzursuz eder ve eşini bu konuda sürekli sakinleştirmeye çalışır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Kaşkay hanları Melik Sohrâb ve Melik Rüstem Yusuf'un evine gelirler. Amaçları, İngilizlere satmak ve bunun karşılığında silah satın almak üzere

11 Huseyn Pâyende, "Simîn Dânişver: Şehrâzâdi-yi Pesâmodern", *Kitâb-i Mâh-i Edebiyât ve Felsefe*, 15/6 (hş. 1381/m. 2002), s. 60.

12 Hasan Mir Âbidîni, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı II*, çev., Hicabi Kırlangıç, Ankara: Nüsha Yayınları, 2002, s. 60.

13 Muhammed Cafer Yâhakkî, *Cüybâr-i Lahzehâ Ceryânâ-yi Edebiyât-i Muâsır-i Fârsî Nazm u Nesr*, Tahrân: İntişârât-i Câmî, hş. 1378/1999, s. 271.

14 Asger Asgerî, *Nakd-i İctimâi-i Român-i Muâsır-i Fârsî*, Tahrân: Neşr-i Ferzânürûz, hş. 1389/m. 2010, s. 169.

15 Simin Dânişver, *Siyâvuş'un Ölümü -Sevûşûn-*, çev. Umut Başar, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019.

16 Gulşîri, *Cedâl-i Nakş Bâ Nakkâş Der Âsâr-i Simîn Dânişver*, s. 171.

Yusuf'tan mahsul istemektir. Tacirler erzakları yabancılara sattığı için halk zaten kıtlık çekmektedir ve Yusuf bu sebeple onların talebine olumlu bakmaz.

Olaylar, Yusuf'un Germisir'e gitmesiyle devam eder. Ebu'l-Kâsım Hân, Yusuf'un yokluğunda eve gelerek Zerî'den valinin kızı Gilantaç için Husrev'in atı Seher'i vermesini ister. Bu istek Zerî ve halanın hoşuna gitmese de Ebu'l-Kâsım Hân onları atı vermeye mecbur bırakır. Aslında bu mecburiyet Zerî'nin, ailesine zarar verebilecek durumlardan kaçınmasından kaynaklanmaktadır. Ebu'l-Kâsım Hân, Husrev'i ava çıkarma bahanesiyle evden uzaklaştırır, Zerî'ye bu süre içerisinde atı valiye göndermesini ve Husrev'e de atın öldüğünü söylemesini tembih eder. Atı valinin evine yollayan Zerî, Husrev dönene kadar atı geri almak için bir çözüm yolu arasa da bulamaz ve sonunda geldiğinde oğluna göstermek için sahte bir mezar kazdırır. Husrev döndüğünde atının öldüğüne inanmaz ve gizlice amcasının oğlu Hürmüz ile birlikte atını geri almak için valinin evine gider. Zerî, çocukların kaybolduğunu fark edince durumu eve dönen Yusuf'a anlatır. Yusuf, Zerî ve Ebu'l-Kâsım Hân'ı da yanına alıp çocukları alıkoyan valinin evine gider. Çocuklar ailelerine teslim edilir ve Husrev, huysuzlanıp valinin kızını yere düşüren atı Seher'e kavuşur.

Zerî, ailesine zarar verebilecek her türlü durumdan kaçınmasına rağmen bu defa İngilizlere hizmet eden İzzetuddevle'nin isteğiyle karşılaşır. İzzetuddevle, yanında çalışan Firdevs'in annesinin, silah kaçakçılığı yaparken yakalanması üzerine Zerî'den kendi lehine ifade vermesi için yardım ister. Ancak Zerî, onun bu isteğine yanaşmaz.

Bir süre sonra işlerini halletmek için köye giden Yusuf'un evden ayrılması Zerî'yi endişelendirir. Her gece kâbusla uyanır. Rüyasında Yusuf'u Siyâvuş olarak görür ve bir süre sonra eve Yusuf'un kanlı bedenini getirirler. Romanın son bölümünde hükümet karşıtı gösteriye dönüşen Yusuf'un cenaze töreni betimlenir. Eşinin ölümünden dolayı perişan olan Zerî, Doktor Abdullah Hân'ın sözleriyle ayağa kalkar ve bu direnişte ön saflarda yerini alır. Roman, İrlandalı muhabir Mc Mahon'un Zerî'ye gönderdiği taziye mesajı ile son bulur.

1.3. Sevûşûn Romanında Mitoloji

Çağdaş roman yazarları mitolojiyi hem geçmişle günümüz arasında bir bağ kurmak hem de tarihi ve kültürel değerlerini canlı tutmak için çok yönlü bir araç olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda yazarın mite ihtiyaç duyması kendi insanıyla kaynaşma isteğinden kaynaklanmaktadır.¹⁷ Bu bağlamda Dânişver de mitolojik şahsiyetleri ve unsurları yeniden kurgulayarak yaşadığı dönemle geçmiş zamanı ilişkilendirmiş; savaş, hastalık ve kıtlığa maruz kalan toplumun mücadelesinde onların yanında yer aldığını onlara duyumsatmıştır.

Dânişver, *Sevûşûn* romanının adından da anlaşılacağı üzere Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinde geçen Siyâvuş efsanesinden yararlanarak onu, yaşadığı döneme uyarlamıştır. Siyâvuş, Kâvûs'un oğlu olup, Keyhusrev'den önce Doğu İran'da egemenlik sürmüştü ve İran-Turan savaşları

17 René Wellek ve Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev., Ö. Faruk Huyugüzel, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013, s. 221.

olarak bilinen savaşlarda öldürülmüş güçlü bir hükümdardır. Rüstem'in yanında yetişir ve Rüstem onu babasının yanına götürür. Kâvûs'un eşi Sûdâbe üvey oğluna âşık olur. Aşkına karşılık bulamayan Sûdâbe, onu babasının huzurunda ihanetle suçlar. Siyâvuş suçsuz olduğunu kanıtlamak için ateşin üzerinden yürüyerek geçer, ardından büyük bir orduyla birlikte Efrâsiyâb ile savaşmaya gider. Fakat Efrâsiyâb onunla barışmak ister. Barışmaya yanaşmayan Kâvûs, oğluna bir mektupla serzenişte bulunur ve Siyâvuş, Efrâsiyâb'ın yanına döner. Efrâsiyâb onun gelişinden duyduğu memnuniyetini dile getirerek kızı Ferengîs'i ona verir. Ancak Gersîvez, Siyâvuş'u kıskanarak Efrâsiyâb'ı onu öldürmesi yönünde tahrik eder ve Siyâvuş başı kesilerek öldürülür. Siyâvuş'un oğlu Keyhusrev uzun yıllar sonra Turan'dan İran'a döner. Üvey kardeşi Feriburz'u yendikten sonra dedesi Keykâvus'un varisi olarak kral olur. Babasının intikamını almak için Gersîvez ve Efrâsiyâb'ı öldürür.¹⁸

Dânişver, yukarıda bahsi geçen efsanedeki mitik karakterleri romanındaki karakterler ile ilişkilendirerek ve birtakım mitolojik unsurlardan faydalanarak dönemindeki siyasal ve toplumsal olayları yansıtarak geçmiş ile modern dönem arasında bir köprü oluşturmaktadır.

2.1. Sevûşûn'da Geçen Mitolojik Şahsiyetler

2.1.1. Yusuf

Romanın başkişisi Yusuf, Siyâvuş'u temsil etmektedir. Yusuf da tıpkı Siyâvuş gibi cesur, mücadeleci, güçlü, zulüm ve haksızlıklar karşısında direnen bir karakterdir. Husrev adında bir oğlu olması, babasının Sûdâbe denilen bir kadınla evlenmesi ve Siyâvuş gibi haksız yere öldürülmesi Siyâvuş ve Yusuf'un diğer benzer özellikleri arasında yer almaktadır. Siyâvuş efsanesi, her ne kadar mitolojik bir olgu olmasa da Hz. Yusuf kıssası ile benzer yönleri de sahiptir. Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve ardından kuyudan kurtularak Mısır'da büyük bir güce ulaşması yeniden doğuş olarak nitelendirilmektedir.¹⁹ Bu sebeple Dânişver'in, "...*Felsefî bir roman yazmak istiyordum. Geçmiş yeniden yaşıyor, tarih tekerrür ediyor demek istiyordum. Hz. Yahya ve İmam Hüseyin'in olduğu gibi Siyâvuş ve Hz. Yusuf'un da kaderlerinin ortak olduğunu yansıtmak istiyordum...*"²⁰ şeklindeki sözlerinden de anlaşılacağı üzere romanın baş kişisinin ismini özellikle Yusuf olarak seçtiği söylenebilir.

Siyâvuş İran mitolojisinde saflık, cesaret, sadakat, merhamet ve kararlılığın sembolüdür.²¹ Hz. Yusuf İslâmî kaynaklarda temiz huyluluğu, masumiyeti ve kötülüğe karşı iffetli duruşu ile bilinmektedir. Romanın başkişisi Yusuf da dürüstlüğü, vatanına duyduğu sevgi ve İngiliz güçleri karşısındaki direnişiyle modern zamanın Siyâvuş'u ve Hz. Yusuf'u olarak nitelendirilmiştir. Yusuf da Hz. Yusuf kıssasında olduğu gibi ülkesinde meydana gelen kıtlıktan rahatsızlık duymaktadır:

18 Detaylı bilgi için bkz. Mansûr Restgâr Fesâyî, *Ferheng-i Nâmhâ-yi Şâhnâme I*, Tahran: İntişârât-i Merkez-i Tahkîkât-i Kâmpiyoterî-i Ulûm-i İslâmî, hş. 1379/m. 2000, s. 577-582; Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2006, s. 632; Vesta Sarkhosh Curtis, *İran Mitleri*, çev. Fatma Esra Aslan, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2016, s. 64-65.

19 Mihrdâd Bahâr, *Ez Ostûre Tâ Târih*, Tahran: Neşr-i Çeşme, hş. 1376/m. 1997, s. 269.

20 Gulşîrî, *Cedâl-i Nakş Bâ Nakkâş Der Âsâr-i Simin Dânişver*, s. 174.

21 Mihrdâd Bahâr, *Costârî-yi Çend Der Ferheng-i Irân*, Tahran: İntişârât-i Fikr-i Rûz, hş. 1376/m. 1997, s. 95.

آن روز، روز عقدکنان دختر حاکم بود. نانواها با هم شور کرده بودند و نان سنگگی پخته بودند که نظیرش را تا آن وقت هیچ کس ندیده بود. مهمانها دسته دسته به اطاق عقدکنان می آمدند و نان را تماشا می کردند. خاتم زهرا و یوسف خان هم نان را نزدیک دیدند. یوسف تا چشمش به نان افتاد گفت: "گوساله‌ها، چطور دست میرغضبشان را می بوسند! چه نعمتی حرام شده و آن هم در چه موقعی..."²²

"O gün, Vali'nin kızının nikâh günüydü. Fırınclar, birbirleriyle sözleşmişler ve o zamana kadar hiç kimsenin eşini benzerini görmediği tandır ekmeği pişirmişlerdi. Misafirler gruplar halinde odaya geliyorlar ve ekmeğe bakıyorlardı. Zehra Hanım ile Yusuf Ağa da ekmeği yakından gördüler. Yusuf'un, gözleri ekmeğe takılınca, "Koyun sürüleri nasıl da cellâtlarının elini öpüyorlar! Bu kıtlık zamanında bunca nimet israf oldu." dedi."

Siyâvuş'un diğer benzer özelliklerine bakıldığında Efrasyâb'ın kötülüğüne maruz kalan Siyâvuş gibi Yusuf'un da ülkesine zarar veren Sir Cent Zinger ile mücadele ettiği görülmektedir. Sir Cent Zinger, Yusuf'un mahsullerine göz dikmektedir ve bunun için Yusuf'un ağabeyi Ebu'l-Kâsım Hân'dan aracılık yapmasını istemektedir:

به برادرتان اندرز کونید. خدا با شما نعمت می دهد. بدهیدش به ما. این نعمت مال همه، مال بشر. این همه برای شما زیاد. لازم نبود...²³

"Kardeşinize öğüt verin. Tanrı size nimet veriyor. Siz de bize verin. Bu nimet herkesin malı, bütün insanların. Bunların hepsi sizin için fazla. Size lazım değil..."

İki karakter arasında bir diğer benzerlik de anlatıda bitkilerin kullanılmasındır. Bitkiler, genel anlamda yeniden doğuşu, bolluğu ve bereketi simgelemektedir. Mitolojide insan mazlumca öldürüldüğünde onun ruhu bitkide yeniden hayat bulmaktadır. Siyâvuş efsanesinde masum Siyâvuş'un başı kesildiği vakit kanının aktığı yerden persiyâvuşân ((پرسیاوشان)) adlı bir bitki yeşermiş ve Siyâvuş yeniden doğmuştur.²⁴ Romanda Yusuf'un naaşının yıkandıktan sonra suyun bahçeye salınması yeniden doğuş efsanesine işaret etmektedir:

می دانست که دور حوض چادر زده‌اند و می دانست که می خواهند نعش شوهرش را در حوض باغ بشویند. می دانست همین شبانه زیر آب حوض را خواهند کشید و آب حوض را به باغچه‌ها هدایت خواهند کرد و آبی که جسد شوهرش را شسته و خونهای خشک شده را پاک کرده، درختها را آبیاری خواهد کرد و حسین کازرونی، از نصف شب چرخ چاه را براه خواهد انداخت و از چاه، آب رفته را به حوض بر خواهد گردانید.²⁵

"Havuzun kenarında bir çadır kurduklarını, kocasının naaşını bahçedeki havuzda yıkamak istediklerini biliyordu. Aynı gece havuzun suyunu çekip, havuzdaki suyu bahçeye salacaklarını, kocasının cesedini yıkayan, cesetteki kuruyan kanları temizleyen suyun ağaçları sulayacağını

22 Sîmîn Dânişver, *Sevûşûn*, Tahran: İntişârât-i Harezmi, hş. 1348/m. 1969, s. 5.

23 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 35.

24 Hamîrâ Zumurudî, *Nakd-i Tatbîkî-yi Edyân ve Esâtîr Der Şâhnâme-i Firdovsî, Hamse-i Nizâmî ve Mantiku't-tayr*, Tahran: İntişârât-i Zuvvâr, hş. 1385/m. 2006, s. 181.

25 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 247-248.

ve Kâzerunlu Hüseyin'in gece yarısı kuyudan su çekerek havuzdan boşalan suyu dolduracağını biliyordu.”

Siyâvuş efsanesinde yeniden doğuşun Siyâvuş'un oğlu Husrev ile gerçekleştiği görülmektedir. Husrev, Gersîverz ve Efrâsiyâb'ı öldürerek babasının intikamını almıştır. Romanda Yusuf'un ölmesiyle birlikte onun yarım bıraktığı mücadelesini oğlu Husrev devam ettirecektir. Yusuf hayattayken “oğlum eğer ben yapamazsam sen yapacaksın”²⁶ sözleriyle Husrev'in kendi yerine geçeceğini duyumsatmıştır.

2.1.2. Zeri

Roman kişilerinden Zeri, tahsilli, hapisaneleri ve akıl hastanelerini ziyaret eden, ailesine düşkün bir kadındır. Geçmişte özellikle okul yıllarında kararlı bir duruş sergilemesine rağmen Yusuf'un siyasi meselelerden uzak durmasını ve ailesini tehlikelerden korumak istediği için çekingen bir karaktere sahiptir. Çünkü Zeri için evi adeta onun şehridir; bu yüzden şehrine, onları huzursuz edecek konuların girmesine karşı çıkmaktadır:

این شهر من است و وجب به وجبش را دوست دارم. تپه پشتش، ایوان سر تا سری دور عمارت، دو جوی آب دو طرف خرنده، آن دو تا درخت نارون دم باغ، نارنجستانش را که نارنجهایش را خودت با دست خودت کاشته‌ای، آن درخت «هفت نویر» را که خودت هر سال یک میوه‌اش را پیوند زدی، عرق گیری همسایه را با تلنبار گلها و سبزیهای هر فصلش، گلها و سبزیهایی که حتی اسمشان آدم را خوشحال می کند...²⁷

“Bu benim şehrim. Her karışını seviyorum. Ardındaki tepeyi, konağı baştan başa çevreleyen eyvanı, avlunun iki tarafından akan suyu, bahçenin girişindeki şu iki karaağacı, her birini kendi elinle diktiğin turunc ağaçlarını, her yıl bir aşı yaptığın şu yediveren ağacı, komşunun çiçekleri yığarak her mevsim imbikten geçirişini, hatta adı bile insana huzur veren çiçeklerini ve yeşilliklerini...”

Zeri ailesi için duyduğu endişe yüzünden kendisinden istenilen zümrüt küpeleri ve Husrev'in çok üzüleceğini bildiği halde onun atı Seher'i valinin kızına vermiştir. Ancak Yusuf'un öldürülmesiyle birlikte Zeri büyük bir değişim geçirmiştir. Hatta Zeri'nin hamileliği de kinayeli bir anlama sahiptir; Zeri değişime gebedir.²⁸ Yusuf'u kaybettikten sonra sakin, korkak ve çekingen halinden eser kalmamıştır. Ebu'l-Kâsım Hân'ın karşı çıkmasına rağmen eşinin cenaze töreninin yapılmasında ısrarcı olmuştur:

شوهرم را به تیر ناحق کشته‌اند. حد اقل کاری که می شود کرد عزاداری است. عزاداری که قدغن نیست. در زندگیش هی ترسیدیم و سعی کردیم او را هم بترسانیم. حالا در مرگش دیگر از چه می ترسیم؟ آب از سر من یکی که گذشته...²⁹

26 Dânişver, *Sevüşün*, s. 17.

27 Dânişver, *Sevüşün*, s. 26.

28 Mîr Âbidînî, *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı II*, s. 63.

29 Dânişver, *Sevüşün*, s. 291.

“Kocamı kahpe kurşunla öldürdüler. En azından cenaze merasimi yapılabilir. Cenaze merasimi yasak değil ya. Hayattayken sürekli korkuyorduk ve onu da korkutmaya çalışıyorduk. Artık öldüğüne göre neden korkalım? Artık kaybedecek bir şeyim yok.”

Zeri, Efrâsiyâb'ın kızıdır ve Siyâvuş'un eşi Ferengis'i simgelemektedir. Ferengis, Siyâvuş öldürüldükten sonra oğlu Husrev ile birlikte Turanlılardan Siyâvuş'un intikamını almak için söz vermiştir.³⁰ Buradaki paralellik de romanda her daim ailesini kötülüklerden korumaya çalışan Zeri de Yusuf'un ölümüyle birlikte babasının intikamını alması için Husrev'i kinle büyüteceğini “Çocuklarımı sevgiyle, huzurlu bir ortamda büyütmek istiyordum. Ama şimdi kinle büyüteceğim ve Husrev'in eline tüfek vereceğim.”³¹ sözleriyle dile getirmiştir.

2.1.3. Melik Sohrab

Kaşkay beylerinden olan Melik Sohrab, *Şâhnâme*'de geçen kahramanlardan Sohrab ile temsil edilmiştir. *Şâhnâme*'de Sohrab, Rüstem ile Tehmine'nin çocuğudur. Kısa zamanda hızla büyüyen Sohrab, İran'a ordu çıkarmış ve bu savaş hazırlığında Efrâsiyâb'dan yardım almıştır. Ancak Efrâsiyâb, Rüstem ile Sohrab'ın birbirini tanımamalarından faydalanıp, Rüstem'in Sohrab tarafından öldürülmesini ve ardından oğlunu öldürmeyi amaçlamaktadır. Savaşın sonunda Rüstem bilmeden oğlunu yaralayarak ölmesine sebep olmuştur.³²

Romanda Sohrab, Efrâsiyâb tarafından oyuna getirilen Sohrab gibi Sir Cent Zinger tarafından kandırılmış ve Yusuf'tan mahsulünü onlara satmasını istemiştir. Sohrab'ın yabancı güçlerle iş birliği yapması Yusuf tarafından eleştirilmiştir:

ببین سهراب جان، تو یک الف بچه دیگر به من نارو نزن. از تو توقع ندارم. می دانم که قسمت عمده گوسفندهایتان را فروختید به قشون خارجی. گوسفندهای شما الان یخ زده‌اند و در سردخانه راه آهن اهواز به بندر شاه محترمانه حفاظت می شوند.³³

“Bak Sohrab Han bacak kadar boyunla beni kandırma. Senden bir beklentim yok. Sürülerinin büyük bir kısmını işgalcilere sattığınızı biliyorum. Koyunlarınız şimdi dondurulmuş halde Ahvaz-Şah Limanı demiryolundaki buzhanede itinayla saklanıyor.”

2.1.4. Melik Rüstem

Melik Rüstem, Melik Sohrab'ın kardeşidir ve *Şâhnâme* kahramanlarından Rüstem'i temsil etmektedir. Rüstem akıllılığı ve cesareti ile bilinmektedir. Siyâvuş öldürülünce onun intikamını almak için önce Sûdâbe'yi öldürür, ardından Turan ülkesine saldırır.³⁴ Roman kişilerinden

30 Cafer Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânâvârehâ Der Edebiyât-i Fârsî*, Tahrân: Ferheng-i Muâsîr, hş. 1391/m. 2012, s. 623.

31 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 252.

32 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 635.

33 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 50.

34 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 643.

Melik Rüstem, kardeşi Melik Sohrab'ın aksine sakin bir yapıdadır ve Yusuf, Sohrab'tan çok ona güvenmektedir:

قول رستم را قبول دارم. اگر رستم قول بدهد که فقط به اندازه افراد بخرد و آذوقه من فقط صرف افراد خودتان بشود حرفی ندارم. فردا می روم کوار... می دانم که آنجا هم متوقفتان کرده اند. شتر بیاورید آذوقه بار کنید. اما فقط برای خوراک ایل، بند بهمن هم یک فرسخی است. آبشخور دارید. علفچر هم از من، مفت بهتان می دهم.³⁵

“Rüstem'in sözüne güvenirim. Eğer Rüstem sadece kendinize yetecek kadar alacağınızı ve erzağımı yalnızca sizin yiyip içeceğinize söz verirse, diyecek sözüm yok. Yarın Kevar'a gideceğim, orada sizi durduracaklarını biliyorum. Deve getirin, erzağı yükleyin. Ancak sadece Kaşkaylar'ın yemesi için Behmen barajının da bir fersah uzağında sulağınız var. Hayvanların yemi de benden, bedavadan veriyorum.”

Melik Rüstem, Siyâvuş efsanesinde Rüstem'in intikam almak için Turan'a saldırdığı gibi o da Yusuf'un ölümünden sonra ülkedeki yabancı güçlere karşı verilen mücadelede yerini almıştır.

2.1.5. Husrev

Şâhnâme'de Husrev, Siyâvuş ve Ferengis'in oğludur ve babasının intikamını almaya çalışmıştır. Husrev'in gece rengi anlamına gelen Şebdîz adında bir atı vardır ve yediği her şeyden ona da yedirir. Hatta Şebdîz'in ölüm haberini getireni öldüreceğine dahi yemin etmiştir.³⁶

Romanda da Husrev, Yusuf'un mücadelesini devam ettiren kişi olarak görülmektedir. Şahnâme'de Husrev'in atı olarak bilinen Şebdîz de romanda aydınlığın sembolü olarak Seher adıyla karşımıza çıkmaktadır. Husrev'in de Seher'e olan düşkünlüğünü şu sözlerinden anlamaktayız:

پدر، چرا من این قدر سحر را دوست دارم؟ همه اش دلم می خواهد حرفش را بزنم. در کلاس که نشسته ام همه اش خدا خدا می کنم زودتر زنگ را بزنند تا من برسم خانه و با سحر بازی کنم.³⁷

“Baba, neden Seher'i bu kadar seviyorum? Hep ondan söz etmek istiyorum. Sınıfta otururken eve gelip Seher ile oynayayım diye bir an önce zilin çalması için can atıyorum.”

Zeri'nin zümrüt küpelerinden sonra bu defa valinin kızına Husrev'in atı Seher verilmiştir. Zeri, atını çok seven Husrev'e onun öldüğünü söylemiş ancak annesinin sözlerine inanmayan Husrev, atının peşinden gitmiş ve sonunda ona kavuşmuştur.

35 Dânişver, *Sevüşün*, s. 52.

36 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 654; Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtir ve Dâstânvârehâ Der Edebiyât-i Fârsî*, s. 514.

37 Dânişver, *Sevüşün*, s. 29.

2.2. Sevûşûn'da Geçen Mitolojik Unsurlar

2.2.1. Ejderha

Ejderha büyük timsah şeklinde iki kanadı olan, ağızından ateş püskürten ve yeraltı hazinelerini koruduğuna inanılan efsanevi bir yaratıktır. Yılanın uzunluğu otuz metreyi, yaşı ise yüzü geçtiğinde ona ejderha denilmektedir. Boyu oldukça uzun ve iki kanadı olan bu yaratıklar halk hikâyelerinin çoğunda “kötülük simgesi” olarak bilinmektedir.³⁸ Romanda, dikiş makinesi satan ve İngiliz casusu olan Sir Cent Zinger, Yusuf ve atını yutan bir ejderhaya benzetilmiştir:

یک شب زری خواب دید که یک اژدهای دوسر، شوهرش را همان طور که سوار مادیان بوده و بتاخت اسب می رانده، درسته با اسب بلعیده و خوب که نگاه کرده، دیده اژدهای دوسر، شبیه سرجنت زینگر بوده، تنبان چین دار اسکاتلندی پایش بوده و دور تا دور دامن را گلدوزی کرده بوده...³⁹

“Bir gece Zeri rüyasında, iki başlı ejderhanın, kısrağa binmiş at süren kocasını atla birlikte yuttuğunu gördü. Ejderhaya dikkatli bakınca iki başlı ejderhanın Sir Cent Zinger'e benzediğini, onun gibi etrafına çiçek desenleri işlenmiş İskoç eteği giydiğini gördü...”

2.2.2. Zümrüt

Zümrüt, mitolojide ejderhaların gözlerini kör eden bir maddedir.⁴⁰ Sihir ve büyü yapımında kullanılan zümrüdün kötü ruhları kovduğuna, üzerinde zümrüt bulunduran kişiye yılan ve akrebin yaklaşmadığına inanılmaktadır.⁴¹ Romanda Yusuf'un gözleri Zeri'nin zümrüt küpelerine benzetilerek, Yusuf'un, ejderhaya benzetilen işgalci güçler karşısındaki mücadelecî, güçlü ve kararlı duruşuna işaret edilmiştir.

Ayrıca romanda Yusuf tarafından Zeri'ye hediye edilen zümrüt küpelerden bahsedilmektedir. Zeri, küpelerini nikâh günü valinin kızına vermek zorunda kalmıştır ve böylece ejderha olarak nitelendirilen yabancılar karşısında adeta koruyucu kalkanını yitirmiştir. Küpeler gerçekte Zeri'nin vatanını simgelemektedir ve onları yabancılarla iş birliği yapan İzzetuddevle yüzünden vermek zorunda kalmıştır:

بله، زیر سر من بود. فردوس را چاپاری فرستادم بازار علاقبندها، ابریشم سبز بخرد. انداختم گردن عروس و گفتم بروید گوشواره‌های زمرد زن یوسف خان را عاریه کنید و می دانستم که آنها گوشواره پس بده نیستند. حالا تو چرا غصه می خوری؟ بگذار خودش که گوشواره‌ها را از دست داده غصه بخورد. مرگ من، غصه نخور خواهر.⁴²

“... evet benim başımın altından çıktı. Firdevs'i alalacele iplikçiler çarşısına yeşil ipek almaya yolladım. Gelinin boynuna attım, Yusuf Ağa'nın karısının küpelerini ödünç alın dedim

38 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 274; Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvârehâ Der Edebiyât-i Fârsî*, s. 105; Mansûr Restgâr Fesâyi, *Ejdhâ Der Esâtîr-i Îrân*, Tahrân: Neşr-i Tûs, hş. 1379/m. 2000, s. 37.

39 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 238.

40 Sîrûs Şemîsâ, *Ferheng-i İşârât-i Edebiyât-i Fârsî I*, Tahrân: Neşr-i Mitrâ, hş. 1387/m. 2008, s. 601.

41 İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012, s. 496; Pelin Seval Esen, “Senâî-yi Gaznevî'nin Gazellerinde Değerli Taşlarla Süslenmiş Beyitler”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 12/4 (2020), s. 1259.

42 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 88-89.

ve geri vermeyeceklerini biliyordum. Şimdi sen niye üzülüyorsun? Bırak küpelerini kaybeden kendisi üzülün. Ölümü gör üzülme bacım...”

2.2.3. İstiklal Ağacı

İstiklal ağacı, daha önce bahsettiğimiz Siyâvuş efsanesindeki persiyâvuşân adlı bitkiye işaret etmektedir. Romanda kanla sulanan bu bitki “istiklal ağacı” olarak geçmektedir:

...درخت عجیبی که قوت خود را از خاک و خون می گیرد. این درخت باغبانی دارد که قیافه‌اش به پیامبران می ماند. باغبان از میان همه درختها عاشق همین یک درخت است. هنگام آبیاری وقتی صلا در می دهد که: خون! همه مردم دور درخت فراهم می آیند و رگهای دستشان را باز می کنند. این درخت سایه خنک و گسترده‌ای دارد. همه مردم زیرش می نشینند و غصه از دلشان می رود. مردم میوه و برگهایش را خشک می کنند و می ساینند و به چشم می کشند و غرور و امید و اعتماد به نفس در دلشان خانه می گیرد و بزدلی و بدگمانی و دروغ دست از سرشان بر می دارد و همه‌شان آدمهایی می شوند با تمام صفات مردی و مردانگی.⁴³

“Gücünü kan ve topraktan alan tuhaf bir ağaç. Bu ağacın, görüntüsü peygamberlere benzeyen bir bahçivani var. Bahçivani bütün ağaçların arasından bir bu ağaca âşık. Sulama vakti gelince ağaç “kan” diye haykırmakta. Bütün insanlar ağacın etrafında toplanarak ellerini açar. Bu ağacın serin ve geniş bir gölgesi vardır. Bütün insanlar altında otururlar ve gönüllerinden elemi silerler. İnsanlar ağacın meyve ve yapraklarını kurutarak yüzüne gözüne sürmektedir ve böylece gurur, ümit ve özgüven gönüllerini mesken tutar. Bedbinliği, yalayı ve korkuyu yüreklerinden söküp atarlar ve tamamen mertlik ve erkekliğin sıfatlarına haiz adamlar olurlar.”

Aynı ağaç Zeri'nin rüyasına da girmiştir. Rüyasında bahçelerinde bir ağacın yeşerdiğini ve hizmetçilerinin ağacı kanla suladığını görmüştür. Eserin sonunda Mac Mahon tarafından Zeri'ye gönderilen taziye mektubunda aynı ağacı işaret edildiği görülmektedir:

گریه نکن خواهرم. در خانه‌ات درختی خواهد رویید و درختهایی در شهرت و بسیار درختان در سرزمینت. و باد پیغام هر درختی را به درخت دیگر خواهد رسانید و درختها از باد خواهند پرسید: در راه که می آمدی سحر را ندیدی!⁴⁴

“Ağlama kardeşim. Evinde bir ağaç yeşerecek ve şehrinde, yurdunda daha nice ağaçlar... Ve rüzgâr, her ağacın mesajını başka bir ağaca ulaştıracak ve ağaçlar rüzgâra “Yoldan geliyorsun, seheri görmedin mi?” diye soracak!”

43 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 38.

44 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 304.

2.2.4. Zülûf Ağacı

İran mitolojisinde zülûf ağacı matem tutmaya işaret etmektedir. Eşlerini kaybeden kadınlar, saçlarından bir tutam kesmekte, bu ağaca bağlamakta ve Siyâvuş için yas tutmaktadırlar.⁴⁵ Romanda Zerî, Yusuf'un ölüm haberini öğrendikten sonra rüyasında bu ağacı görmektedir:

اول بار که درخت گیسو را دیدم از دور خیال کردم درخت مراد است. و لته کهنه سیاه و زرد و قهوہای به آن آویزان کرده‌اند. نزدیک که رفتم دیدم نه، گیسهای بافته شده به درخت آویزان کرده‌اند. گیس زنهای جوانی که شوهرهایشان جوانمرگ شده بوده... یا پسرهایشان، یا برادرهایشان...⁴⁶

“Zülûf ağacını ilk defa uzaktan gördüğümde siyah, sarı ve kahverengi eski çaputları astıkları bir dilek ağacı olduğunu düşündüm. Yaklaşınca öyle olmadığını gördüm, örülmüş saçları ağaca bağlamışlar. Kocalarını, çocuklarını ya da erkek kardeşlerini genç yaşta kaybeden kadınların örgülü saçlarıydı...”

2.2.5. Tuba Ağacı

Tuba cennette bulunan oldukça büyük bir ağaçtır. Zerdüş inancısında tüm bitkilerin tohumunu barındırdığı için heme tohum adıyla anılan ağacın tepesinde eski rivayetlere göre Simorg⁴⁷'un yuvası bulunmaktadır.⁴⁸ Romanda, Zerî'nin sürekli ziyaret ettiği akıl hastanesinin müdürüyle tifiüsten ölen hemşireler hakkında yaptığı sohbette tuba ağacı geçmektedir:

سه تا پرستارهایمان تیفوس گرفتند و حالا آن دنیا راحت و آسوده زیر درخت طوبی گرفته‌اند نشستند.⁴⁹

“Hemşirelerimizden üç tanesi tifiüs kaptılar ve şimdi öbür dünyada Tuba ağacının altında rahat ve asude bir halde oturmuşlar...”

Zerî ile akıl hastanesinde karşılaştığı Mesihâdem Hanım arasında geçen konuşmada yine tuba ağacından bahsedilmektedir:

به آن آدم بالدار سیاهیوش التماس کردم، گفتم حاضر م تمام عمر خودم را بدهم و تو طلعت را نبوی. گفت می برمش بهشت، زیر درخت طوبی.⁵⁰

“Kanatlı meleğe “Bütün ömrümü vermeye hazırım, Talat'ı götürme!” diye yalvardım. “Cennete, tuba ağacının altına götürüyorum” dedi.”

45 Saîd Kerîmî Karabâbâ, Muhtâr Rızâyî, “Berresî-yi Kohenolgügerâyâne-i Direht Der Român-i Sevûşûn”, *Faslnâme-i Tahassusî-yi Mutalaât-i Dâstânî*, 2 (hş. 1393/m. 2014), s. 19.

46 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 274.

47 Simorg, Şâhnâme, Avesta ve Pehlevî rivayetlerinde doğaüstü, harika ve ilginç özellikler taşıyan bir yaratıktır. Her tarafında renk cümbüşü ile bezenmiş dörder kanadı vardır. İri yapılı ve alabildiğine güçlüdür. Bu yüzden *şâh-i morgân*: kuşların şahı olarak bilinir. Detaylı bilgi için bkz. Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 624.

48 Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, s. 687; Yâhakkî, *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânvehâ Der Edebiyât-i Fârsî*, s. 561.

49 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 103.

50 Dânişver, *Sevûşûn*, s. 218.

Sonuç

İran’da çağdaş dönemdeki bazı yazarlar, dönemindeki siyasal ve toplumsal sorunları dile getirmek için millî ve kültürel değerlerini hatırlatmak amacıyla mitolojik karakterlere ve unsurlara başvurmuşlardır. Bu yazarlar arasında Sîmîn Dânişver, *Sevûşûn* romanında, Firdevsî’nin *Şâhnâme*’indeki Siyâvuş efsanesinden esinlenerek, 28 Mordad 1332 ayaklanması ve Musaddık’ın devrilmesi gibi siyasal olayları sembolik bir dille kaleme almıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından işgal edilen İran’ın içerisinde bulunduğu siyasal ve toplumsal durumu konu alan *Sevûşûn*’daki Yusuf karakterinin, ülkesindeki yabancı güçlerin sömürgecilik faaliyetleri karşısında direniş göstermesi, bu mücadelesinden dolayı haksız yere öldürülmesi ve öldükten sonra yerine oğlu Husrev’in geçecek olması gibi unsurların *Şâhnâme*’deki mitolojik kahramanlardan Siyâvuş ile bağdaştırıldığı görülmüştür. Zeri karakteri, Efrâsiyâb’ın kızı ve Siyâvuş’un eşi Ferengis’i akla getirmektedir. Zeri de Ferengis gibi Yusuf’un mücadelesini oğlu Husrev’in devam ettireceğini düşünmektedir. Zeri ve Ferengis arasındaki başka bir benzerlik eşleri öldüğünde ikisinin de gebe olmasıdır. Ancak Ferengis, yeniden doğuşun sembolü sayılan Husrev’e gebe iken; Yusuf’u kaybettikten sonra korkularından sıyrılan ve kararlı bir duruş sergileyen Zeri sembolik bir değişime geçer.

Roman karakterlerinden Husrev, babası Yusuf’un intikamını alacak kişi olarak görülmesi *Şâhnâme*’deki Husrev’i temsil etmektedir. Bu durum yeniden doğuş efsanesi ile ilişkilidir. Romandaki ve *Şâhnâme*’deki Husrev’in ortak özelliklerinden biri de oldukça düşkün oldukları bir ata sahip olmalarıdır. Husrev’in atı Şebdîz’in yerini romanda aydınlık günlere işaret eden Seher almıştır. Romandaki diğer karakterlerden Melik Sohrab, Sohrab’ı; Melik Rüstem, Rüstem’i ve Sir Cent Zinger ise Efrâsiyâb’ı temsil etmektedir.

Romanda birtakım mitolojik unsurlara yer verildiği de saptanmıştır. Bunlardan birisi mitolojide kötülük simgesi olan ve İngiliz ajanı Sir Cent Zinger’e benzetilen ejderhadır. Zümrüt ise ejderhalara karşı koruyucu özelliği olduğu için Yusuf’un gözlerine benzetilmiş ve Yusuf’un Sir Cent Zinger karşısındaki dik duruşunun kaynağı olduğu düşünülmektedir. Romanda geçen başka bir mitolojik unsur yeniden doğuşa işaret eden istiklal ağacıdır. İstiklal ağacıyla Siyâvuş efsanesindeki Siyâvuş’un kanının aktığı yerden biten persiyâvuşân adlı bitkiye gönderme yapılmıştır. Romanda geçen diğer ağaçlar arasında zülûf ve tuba ağacı yer almaktadır.

Sîmîn Dânişver, 28 Mordad ayaklanmasının ve ülkedeki iç karışıklıkların etkisini mitolojik unsurlar aracılığıyla yansıttığı *Sevûşûn* romanıyla İran edebiyatına kalıcı bir eser bırakmıştır. Yazar, *Şâhnâme*’deki kahramanlar ile romandaki kişiler arasında bağ kurarak geçmiş ile yaşadığı dönem arasında adeta bir köprü görevi üstlenmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Asgerî, Asger. *Nakd-i İctimâ-i Român-i Muâsır-i Fârsî*. Tahran: Neşr-i Ferzânruz, hş. 1389/m. 2010.
- Bahâr, Mihrdâd. *Ez Ostûre Tâ Târih*. Tahran: Neşr-i Çeşme, hş. 1376/m. 1997.
- . *Costârî-yi Çend Der Ferheng-i İrân*. Tahran: İntişârât-i Fikr-i Rûz, hş. 1376/m. 1997.
- Bayat, Fuzuli. *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.
- Curtis, Vesta Sarkhosh. *İran Mitleri*. Çev. Fatma Esra Aslan. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2016.
- Çiftçi, Hasan, Esengül Uzunoğlu Sayın. "Sîmîn-i Dânişver'in Sokağın Geçmiş Adlı Hikayesinin İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 58 (2017): 61-66.
- Dânişver, Sîmîn. Sevûşûn. Tahran: İntişârât-i Harezmi, hş. 1348/m. 1969.
- Dânişver, Sîmîn. *Siyâvus'un Ölümü -Sevûşûn-*. Çev. Umut Başar. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019.
- Esen, Pelin Seval. "Senâi-yi Gaznevî'nin Gazellerinde Değerli Taşlarla Süslenmiş Beyitler", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 12/4 (2020): 1255-1268.
- Gökteke, Gülsüm Cemile. "Sîmîn Dânişver'in "Kime Selam Vereyim?" Adlı Hikâye Mecmuasında Bulunan Hikayelerinde Kadın İmgesi", *Doğu Araştırmaları*. 19/1 (2019): 77-84.
- Gulşîri, Hüşeng. *Cedâl-i Nakş Bâ Nakkâş Der Âsâr-i Sîmîn Dânişver*. Tahran: İntişârât-i Nilüfer, hş. 1376/m. 1997.
- İsmâilpür, Ebu'l Kâsım. *Ostûre, Beyân-i Nemâdin*. Tahran: İntişârât-i Surûş, hş. 1387/m. 2008.
- İşimtekin, Soner, Gülşen Torusdağ, *Furuğ Ferruhzâd Öyküleri Üzerine Metindilbilimsel Çözümleme*, İstanbul: Demavend Yayınları, 2018.
- Kerîmî Karabâbâ, Saîd, Muhtâr Rızâyî. "Berresî-yi Kohenolgügerâyâne-i Direht Der Român-i Sevûşûn." *Faslnâme-i Tahassusî-yi Mutalaât-i Dâstânî*. 2 (hş. 1393/m. 2014): 7-22.
- Mîr Âbidîni, Hasan. *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı I*. Çev. Derya Örs. Ankara: Nüşa Yayınları, 2002.
- . *İran Öykü ve Romanının Yüz Yılı II*. Çev. Hicabi Kırlangıç. Ankara: Nüşa Yayınları, 2002.
- Muhsinî, Mîno. "Sîmîn Dânişver Evvelin ve Bercesteterin Nivisende-i Zen Der Pehne-i Edeb-i Fârsî." *Mâhnâme-i Gozâriş*. 163 (hş. 1384/m. 2005): 57-60.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012.
- Pâyende, Huseyn. "Sîmîn Dânişver: Şehrazâdî-yi Pesâmodern." *Kitâb-i Mâh-i Edebiyat ve Felsefe*. 15/6 (hş. 1381/m. 2002): 57-82.
- Rahîmiyân, Hurmuz. *Edvâr-i Nesr-i Fârsî Ez Meşrûtiyet Tâ İnkılâb-i İslâmî*, Tahran: Sâzmân-i Mutâlâe ve Tedvîn-i Kutub-i Ulûm-i İnsânî-yi Dânişgâhhâ, hş. 1384/m. 2005.
- Restgâr Fesâyî, Mansûr. *Ferheng-i Nâmhâ-yi Şâhnâme I*. Tahran: İntişârât-i Merkez-i Tahkikât-i Kâmpiyoterî-i Ulûm-i İslâmî, hş. 1379/m. 2000.
- . *Ejdhâ Der Esâtîr-i İrân*. Tahran: Neşr-i Tûs, hş. 1379/m. 2000.

- Rûzbih, Muhammed Rızâ. *Edebiyât-i Muâsır-i İrân (Nesr)*, Tahran: Neşr-i Rûzgâr, hş. 1381/m. 2002.
- Şemisa, Sîrûs. *Ferheng-i İştârât-i Edebiyât-i Fârsî I*. Tahran: Neşr-i Mitrâ, hş. 1387/m. 2008.
- Tökel, Dursun Ali. "Sanat ve Edebiyatın Kaynağı olarak Mitler", *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2001): 60-81.
- Yâhakkî, Muhammed Cafer. *Çûn Sebû-yi Teşne*. Tahran: İntişârât-i Câmî, hş. 1377/m. 1998.
- . *Cûybâr-i Lahzehâ Ceryânhâ-yi Edebiyât-i Muâsır-i Fârsî Nazm u Nesr*. Tahran: İntişârât-i Câmî, hş. 1378/m. 1999.
- . *Ferheng-i Esâtîr ve Dâstânârehâ Der Edebiyât-i Fârsî*. Tahran: Ferheng-i Muâsır, hş. 1391/m. 2012.
- Wellek, René, Austin Warren. *Edebiyat Teorisi*. Çev. Ö. Faruk Huyugüzel. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Nimet. *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006.
- Zumurrudî, Hamîra. *Nakd-i Tatbîkî-yi Edyân ve Esâtîr Der Şahnâme-i Firdovsî, Hamse-i Nizâmî ve Mantuku't-tayr*. Tahran: İntişârât-i Zuvvâr, hş. 1385/m. 2006.

